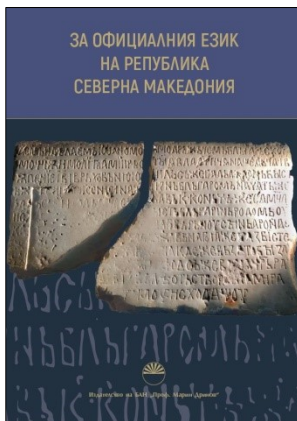

Vanya Micheva

(Bulgaria, Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences)

Bulgarian Scientists on the Official Language of the Republic of North Macedonia

Abstract: The authors of the book *On the Official Language of the Republic of North Macedonia* (Sofia, 2020) defend the thesis that according to its origin and structural and typological characteristics the official language of the Republic of North Macedonia is a Southwestern written regional norm of the Bulgarian language. In support of this position they adduce a number of arguments of linguistic, historical and cultural nature, all of which are based upon authentic sources and the results of monumental scientific research carried out by renowned Bulgarian and foreign scholars.

Ваня Мичева

(България, Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“, БАН)

Българските учени за официалния език на Република Северна Македония

Наскоро беше публикувана книгата „За официалния език на Република Северна Македония“. София, Издателство на БАН 2020 с автори: доц. д-р Ана Кочева, проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова, доц. д-р Ваня Мичева, доц. д-р Лиляна Василева, проф. д-р Лучия Антонова-Василева, проф. д-р Славка Керемидчиева и доц. д-р Татяна Александрова от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките; доц. д-р Георги Николов и доц. д-р Наум Кайчев от Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“; проф. д-р Пламен Павлов от Историческия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“; проф. д-р Славия Бърлиева от Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките и доц. д-р Спас Ташев от Института за изследване на населението и човека към Българската академия на науките.

С тази публикация българските учени още веднъж отстояват обективната си научна позиция и опровергават изопачаването ѝ в редица статии и монографии на маке-

донски специалисти, както и в последния документ по този въпрос на Македонската академия на науките и изкуствата от 3.12.2019 г. Основната теза на българската наука е:

Официалният език на Република Северна Македония по своя произход и структурно-типологични характеристики е югозападна писмено-регионална норма на българския език.

В подкрепа на това становище са налице редица аргументи от езиково, историческо и културно естество, които се основават на автентични свидетелства и на резултатите от многобройни научни изследвания на авторитетни български и чуждестранни учени.

В първата част „Кратка историко-географска справка за областта Македония“ авторът Пламен Павлов дава точна етнополитическа характеристика на областта: днес територията на историко-географската област Македония е поделена между шест държави: Северна Македония (Вардарска Македония – около 37%); България (Пиринска Македония – около 11%), Гърция (Егейска Македония, наричана още Южна или Беломорска Македония – около 50%), Албания (районите Мала Преспа и Голо Бърдо), Косово (Гора) и Сърбия (част от Пчински окръг). Жителите на областта са около 4 900 000 души, от които и днес, независимо от етническите прочиствания, преселения и репресии през XX в., над 40% са с български произход. Освен православните българи, които са преобладаващи, има и католици, униати, протестанти и голям брой българи мюсюлмани. Останалите жители на областта Македония са гърци (вкл. преселници от Мала Азия), албанци, власи и арумъни, български турци, роми, евреи, незначителен брой сърби и др.

Във втората част „Истината за историята на езиковата норма в Македония“ Ваня Мичева убедително разкрива, че

първият славянски писмен език, възникнал въз основа на Кирило-Методиевите преводи, е старобългарски.

Светите братя Кирил и Методий живеят сред българските славяни от Солунско, познават отлично техния език и го използват за превода на богослужебна литература за мисията си във Велика Моравия, започнала през 863 г. Константин-Кирил създава първата славянска азбука и изготвя преводи от гръцки език въз основа на солунския говор, който е югоизточен български диалект. Следователно езикът на Солунските братя по етническа принадлежност е старобългарски. За него са характерни съчетанията **шт**, **жд** (в думи като *нощъ*, *пещъ*, *гражданинъ*, *рожденъ*), широкият изговор на гласната ят (**ѣ**) (в думи като *лѣто*, *бѣлъ*, *млѣко*) и др. Наследниците **шт** и **жд** на праславянските съчетания *kt'*, *tj* и *dj* се откриват единствено в българския език, в думи като *нощ*, *рожден* и др. През IX в. няма засвидетелствани собствено македонски, различни от българските, наследници на тези праславянски съчетания, които да доказват съществуването на друг южнославянски език в земите около Солун. Днешните **ќ** и **ѓ** в части от Македония отразяват късна диалектна особеност на българските говори от тази област.

Представени са и доказателства, че

първите славянски азбуки са създадени за старобългарския език.

Глаголицата е първата българска и славянска азбука, тя отразява фонетичните особености на старобългарския език. Глаголицата е дело на св. Кирил, който създава нова графична система за солунския български говор, за липсващите в гръцката азбука букви за **б**, **ж**, **з**, **ц**, **ч**, **ш**, **щ**, еровете (голям ер **ѣ** и малък ер **ѥ**), голяма и малка носовка (носиви гласни **он** и **ен**), ят (широка гласна между **е** и **а**). Откритите множество глаго-

лически надписи във Велики Преслав, Равна (Провадийско), Мурфатлар (Северна Добруджа, Румъния), най-старите глаголически абецедари в Златната Симеонова църква потвърждават, че глаголицата е била използвана както в столицата на България – Велики Преслав, така и в по-отдалечените от нея североизточни краища през първата половина на X в. На глаголица са написани: „Азбучната молитва“ от Константин Преславски, „За буквите“ от Черноризец Храбър, някои от съчиненията на Йоан Екзарх, Симеоновият сборник, преславският тълковен превод на редица старозаветни книги и др. Тези факти опровергават твърденията на македонски езиковеди, че най-важната отлика на „македонската редакция на црковнословенскиот јазик“ е употребата предимно на глаголица и по-късното въвеждане на кирилицата („употребата на глаголица се поврзува со Македонија“; „во Македонија кирилицата поретко се употребувала“ (Бојковска и др. 2008: 52/Bojkovska i dr. 2008: 52). Кирилицата е втората българска азбука, която възниква по-късно по обективни причини, свързани с функциите на българската държава. Кирилицата, която се появява в края на IX-началото на X в. в пределите на Първото българско царство, следва модела на глаголицата и отразява фонетичните особености на старобългарския език. Тя е дело на българските книжовници в Плиска и Велики Преслав и е подкрепена от българската владетелска институция.

Много важен извод във втората част на книгата е, че

България спасява Кирило-Методиевото дело и го разпространява сред всички православни славяни, включително и на територията на днешна Румъния.

В Моравия Кирило-Методиевото дело претърпява неуспех. Следите от него биха изчезнали в европейската културна история без намесата на българската държава. Учениците на Солунските братя – Климент, Наум и Ангеларий, прогонени от Велика Моравия, са посрещнати с почести в Плиска, където княз Борис (852-889) им предоставя условия за книжовна и просветителска дейност. Така възниква първият книжовен център в България – отначало в Плиска, а след това в Преслав. В обширната българска държава княз Борис обособява втори книжовен център и през 886 г. изпраща Климент в областта Кутмичевица, за да създаде книжовни средища там. В Охридската школа св. Климент обучава 3500 ученици. През 893 г. той е ръкоположен за „първ епископ на български език“ – според „Пространното житие на св. Климент“. Това определение най-точно изразява принадлежността на Охридската школа и на св. Климент Охридски към историята на българския език и книжнина.

След покръстването на Сърбия през IX в. и на Киевска Рус през X в. старобългарски ръкописи са пренесени в тези страни и векове наред се използват и преписват. В края на XIV в., след падането на България под османска власт, произведенията на Търновската книжовна школа поемат своя път към Влашко, Молдова, Сърбия и Русия.

Така средновековният български книжовен език се превръща в трети класически език в Европа след гръцкия и латинския и в основен език на Slavia Orthodoxa.

В третата част „Истината за имената в Македония“ Анна Чолева-Димитрова последователно и детайлно разглежда топонимите и антропонимите по цялото българско езиково землище. Тя се опира на изследванията на видни български езиковеди като Стефан Младенов, Владимир Георгиев, Йордан Заимов. Едно от тях е посветено на хидронимията в басейна на р. Вардар (Duridanov 1975) и в него се разкрива българският произход на огромна част от водните имена, които представляват лексикално богатство за българския език. Успоредниците, които А. Чолева привежда, са от старобългарския език, българската диалектология и ономастика. Съхранен е безценен старинен материал, част от творчеството и родовата памет на българите (напр. речни имена като *Рячица*, *Вранещица*). При изследване на речните названия в басейна на р. Струма се привеж-

да сравнителен материал от водни имена в басейна на р. Вардар с примери на хидроними, които не са производни от актуални имена на места, селища, а са относително старинни. Установява се пълно съвпадение на имената в басейните на двете реки.

Местностните и селищните названия, или топонимите, също имат неоценимо значение за определянето и историята на езика. Тяхното изследване води до важни етногенетични изводи, защото местните имена, регистрирани на територията на всяко едно селище, са част от неговата история и свидетелстват за етноса, който го е населявал, за неговия език, бит и култура. В най-ранните записи на селищните имена от областта Македония има примери като *Пеит*, *Доброште*, *Гражданик*, *Л'убижда*, *Торажда*, *Селогражде*, които са съхранили първичните звукови съчетания **шт**, **жд** – различителен белег за българското езиково землище. Топонимите се членуват, както и по цялата българска езикова територия: *Градом*, *Кръстот*, *Ножот*, *Скокот*, *Главите*, *Сливите* (Тиквеш).

Авторката цитира и Йордан Заимов, който въз основа на обилен езиков материал от сегашните и историческите български земи заключава:

Македонските говори и жителските имена в македонската топонимия са най-консервативният и най-старинен елемент в българския език и в българската топонимия (Заимов 1967/Zaimov 1967).

Личните и фамилните имена (антропонимите) показват еднакви черти в разволя си по цялото българско езиково землище. В края на миналия и началото на ХХI век в Република Македония излезе двутомен речник на фамилните имена (*презиминя*). Авторите отбелязват, че речникът включва фамилни имена само на онези *граждани, които изрично са се заявили като македонци*. Речникът съдържа фамилни имена от една и съща основа, които са образувани както с наставка *-ов/-ев*, така и с наставка *-ски*. Наред с насилствено въведения модел за образуване на фамилни имена на *-ски* в Македония са съхранени и по-старинните форми с *-ов/-ев*.

И в днешно време няма фамилно име, регистрирано в този речник, което да не се открива и да няма съответствие в българската лично-именна система.

В четвъртата част „Славистиката открива българския език“ Славка Керемидчиева анализира трудовете на първите слависти от ХIХ в., които проучват особеностите на българския език и категорично го свързват с първия писмен славянски език на Кирило-Методиевите преводи. Павел Шафарик, разполагайки само с народни песни и малко сведения от преминаващи български търговци от югозападните български земи, пръв изказва мисълта, че този език вероятно ще да е най-старият писмен славянски език. С това негово становище се поставя и началото на научния интерес към българите, към техния език, литература и култура. В своята „История на славянския език и литература по всички наречия“ (Šafárik 1826) Павел Шафарик отделя само три страници на българската литература, но те се оказват значими, защото дават първите сведения, макар и непълни, за литературата на един още поробен народ. В писмо от 1827 г. по въпроса за Кирило-Методиевото дело Шафарик напълно убедено заявява, че *азбуката и езикът са славянобългарски*.

От първите руски слависти единствен Виктор Григорович успява да стигне до труднодостъпните по онова време български земи. Неговите приноси за историята на българския език са огромни: той открива и описва древни глаголически и кирилски ръкописи; лично събира на място от информатори българи езиков и фолклорен материал от Македония и Източна България, който хвърля нова светлина върху историята, езика и културата на българите; публикува Очерк от пътешествието си по Европейска Турция (Григорович 1848/Grigorovič 1848).

Хърватският славист Ватрослав Ягич – член на Виенската академия, решава да изпрати в Солунско най-подготвения в областта на старобългарския и южнославянските езици свой ученик – словенеца Ватрослав Облак, за да събере автентичен материал и да даде достоверен отговор за родината и народностната принадлежност на Кирило-Методиевия език. Облак не успява да осъществи целия замисъл на експедицията си и събира материал за същинския солунски говор от един-единствен информатор, но задачата е изпълнена. Във всичките си изследвания словенският учен говори за „македонски българи“ и за „българи в Македония“.

В петата част „Истината за българските книжовници от Македония през Възраждането“ Татяна Александрова привежда многобройни свидетелства (исторически и езикови) за това, че в движението за формиране на единен за всички българи книжовен език активно участие вземат и книжовници от областта Македония. Оттам произхождат едни от най-ревностните радатели за добре устроен български книжовен език, борци за просвета и богослужение на роден български език. Видните дейци от епохата на Българското възраждане: Йоаким Кърчовски, Паисий Хилендарски, Константин и Димитър Миладинови, Райко Жинзифов, Йордан Хаджиконстантинов-Джинот, Григор Пърличев, Кузман Шапкарев и др., ясно са изразявали своето българско съзнание. Ето няколко примера:

Йоаким Кърчовски (ок. 1750-ок. 1820, роден в село Осломей, Кичевско, западната част на днешна Република Северна Македония) е духовник, учител и книжовник. Издава няколко книги с религиозна тематика и сам определя, че са написани на „простейший язык болгарский“.

Димитър Миладинов (1810–1862, роден в град Струга, на Охридското езеро) – учител; борец за самостоятелна българска църква. Въвежда изучаването на български език в различни градове от югозападните български области и допринася изключително за развитието на учебното дело. Заедно с брат си Константин Миладинов подготвя и издава в Загреб сборника „Български народни песни“ (1861), днес издаван с надпис: „Зборник народни песни. Златна книга на македонската преродба“.

Партений Зографски (1818–1876, роден в Галичник, западната част на днешна Република Северна Македония) – духовник, книжовник, учител и деен участник в борбата за църковна независимост на българския народ. Ето как Партений Зографски определя диалектното деление на българския език:

...нашио языкъ се разделяват на две главни наречия, на горноболгарско и долноболгарско; първото се говорят в България, в Тракия и някои части в Македония; а пак другото в Македония вообщо, или стара България (Цариградски вестник, год. 7, 1857, № 315/Tsarigradski vestnik, god. 7, 1857, № 315).

Натанаил Охридски и Пловдивски (1820–1906, роден в село Кучевище, Скопско) – духовник, пръв митрополит на Българската екзархия в Охрид (1874–1877), превежда полемични трактати от църковнославянски на „простый и краткий язык болгарский“.

Йордан Хаджиконстантинов-Джинот (1818–1882, роден в град Велес, на река Вардар, централната част на днешна Република Северна Македония) – учител, поет и събирач на стари български ръкописи. В завещанието си по паисиевски възкликва:

Аз съм Болгарин, плачем за нашите изгубени болгаре, които са во долна Мисия, затова должни сме да ся жертвуваме за браќята наши пресладки бол гари.

Кузман Шапкарев (1834–1909, роден в град Охрид) – учител, въвежда обучение по български език и българска история в много селища в Македония. За нуждите на своята дейност той написва няколко учебника, чиито заглавия са красноречиви за националната му принадлежност: „Българский буквар“ (Цариград, 1868), „Голяма българска читанка“ (Цариград 1868) и др. Един от първите български фолклористи и етнографи, член на Българското книжовно дружество, чиито трудове недвусмислено свидетелстват за родолюбието му на истински българин. Автор е на: „Материали за историята на възраждането българщината в Македония от 1854 до 1884 год.“ (1884), „Сборник от български народни умотворения“ (в 4 тома) (1891–1894) и др.

В поредицата фалшификации на факти от епохата на българското национално Възраждане може да се спомене и промяната на заглавието на сборника на Стефан Веркович „Народне песме македонски бугара“ (1860), което се превръща в „Македонски народни песни“ в изданието му от 1961 г. в Скопие. Единствената цел е да се заличи българската историческа и родова памет и на нейно място да се конструира ново, македонско национално съзнание.

Шестата част на книгата „Истината за създаването на книжовната норма на Република Северна Македония“ е съществена, защото разкрива точно процеса на възникване на книжовния език в Република Македония. През 1944–1945 г. е извършен опит за писмено-регионална кодификация във Вардарска Македония (тогава Демократична федерална Македония в състава на Югославия) на основата на книжовния български език. Истинската картина на делитбата на българския език се разкрива, когато четем „Стенографските белешки од првата јазична Комисија“ (Факсимил, Скопје 2000/Faksimil, Skorje 2000) на д-р Стоян Ристески. Участниците в нея говорят свободно, искрено. Техният език е книжовен български с много лека региолектна стилизация. Дейността на тази комисия е най-важна, защото от откровените изказвания на участниците в нея става ясно, че се изпълнява политическа поръчка от Белград за въвеждане на кодификация, без да има каквато и да е било собствена македонска традиция, без да се знае диалектната база на езика, без наличието на литература, създадена от писатели, журналисти и пр. Първата комисия се състои от 11 души. На втория ден я напуска Блаже Конески – сръбски функционер, незавършил висшето си образование в Белград и в София, но провъзгласен по-късно за академик. Повод за напускането му става несполучливият опит да наложи въвеждането на сръбската азбука на Вук Караджич. Той извършва това в значителна степен по-късно чрез назначените втора и трета, вече политически, комисии.

В „Грамматика на македонскиот литературен јазик“ (Скопје 1966/Skopje 1966) Блаже Конески съобщава, че със задна дата ще подменя етническото име *български*. И започва невиджана фалшификация на етническото име на автори и произведенията им, въпреки категоричното им българско национално самосъзнание: в Грамматиката на Конески българският дял в „Четириезичника“ на Данаил става „македонски“ (с. 19-20), основният труд на руския учен Афанасий М. Селишчев „Полог и его българское население“ се превръща само в „Полог“ (с. 130), трудовете на Йоаким Кърчовски и Кирил Пейчинович губят в заглавията си определението „български“ (за език) (с. 21); българските училища в Македония са наречени „македонски“ (с. 23), българските учебници на Кузман Шапкарев и Партений Зографски са обявени за „македонски“ (с. 23), българските възрожденски писатели и поети Константин Миладинов, Райко Жинзифов и Григор Пърличев стават „македонски преродбеници“ (с. 24), фолклорният сборник „Български народни песни“ на Братя Миладинови (1861) е преименуван на „Зборник“ (с. 19) и т.н.

Авторката Ана Кочева показва, че създаването на т.нар. „македонски книжовен език“ в средата на XX в. в сърцето на Европа, въпреки дванадесетвековната му българска книжовна традиция, е политически акт, продиктуван отвън, т.е. плод е на чужда национална доктрина. Независимо от отрицателните последици – известно отдалечаване от собствените тенденции в разволя и на места дори скъсване с националните традиции – българският език под македонски етикет става третият официален език в Титова Югославия наред със сръбохърватския и словенския. Макар и слабо променен, той всъщност е спасен от унищожение под регионално име, без да бъде забранен, както през 1913 г., когато Вардарска Македония влиза в състава на Кралство Сърбия.

Използването на държавното име като езиково не е непременно белег за етническа идентичност на новите държави: няма австрийски, швейцарски и белгийски език в Европа, нито кубински, чилийски, мексикански в Америка (списъкът от подобни случаи по света е дълъг), но има австрийски немски, швейцарски немски, белгийски френски (валонски), кубински испански и съответно чилийски испански и мексикански испански, т.е. в езикознанието вариантността се отбелязва с двойно именуване. Големият германски балканист Густав Вайганд, написал специална глава в труда си „Етнография на Македония“ (Weigand 1924), озаглавена „Македонският български език“, прави важното заключение:

Която и област на езика да разгледаме, става напълно ясно, че имаме работа с български, а не със сръбски език. Всичките опити на сръбските шовинисти да представят македонския език като сръбски диалект или като смесен език с неопределен характер, са безплодни.

Според авторката на седмата част Лучия Антонова-Василева „Съвременните диалекти в Косово и Албания и македонската регионална писмена норма“ едно от доказателствата за българския характер на диалектите от географската област Македония се разкрива в езиковите особености и в самооценките за местния език на българите в Албания, където от 2017 г. те са официално признато малцинство. Те определят говора си като „нашенски“, когато общуват с гости от България. Характерните диалектни черти на българските говори в Косово и Албания показват техните архаични особености, връзката им със старобългарския и със съвременния български език, запазена заедно с българското езиково самосъзнание и до наши дни. Това е ярко доказателство, че говорите на територията на днешна Република Северна Македония представляват част от един цялостен, генетично свързан, езиков ареал, обхващащ България, Македония, Източна Албания и Югоизточно Косово. Според критериите на социолингвистиката,

използвани от Роберт Хъдсън (Хъдсън 1995/ Hudson 1995), при наличието на фактори като взаимна разбираемост и особено на общност на граматичния строеж подобни езикови цялости трябва да се разглеждат като принадлежащи към един език. Въпреки функционирането на изкуствено създадената писмена регионална норма езикът в Република Северна Македония по същество представлява неразривна част от българския език.

Осмата част „Единството на българските диалекти“ съдържа също неоспорим доказателствен езиков материал за единството на югозападните говори с останалите български диалекти. Анализът на картите на обобщаващите томове на „Българския диалектен атлас“ (София, т. I-III, 2001; т. IV, 2016) красноречиво показва, че няма рязка граница между диалектите в Република Северна Македония и говорите на територията на Република България, че политическите граници не са езикови граници. Кодифицираните диалектни особености на писмената норма в Република Северна Македония, присъщи и на други български диалекти, не са доказателство за наличието на отделен език. Граматичната структура, която е гръбнакът на всеки език, остава непроменена. В това отношение няма нито една съществена разлика, а всички посочени по-долу особености са характерни за цялата българска езикова територия, обхващаща географските области Мизия, Тракия и Македония.

Тези типологични особености на българския език го отличават от всички останали славянски езици, които имат запазена падежна система. Българският език е единственият аналитичен сред тях. Той се характеризира с:

- аналитичен характер на именната система (изразяване на отношенията чрез предлози: *чашата на Петър, отидох при Иван*);
- наличие на член при имената (*мъжът почива, жените дойдоха, децата играят, червената шапка*);
- наличие на удвоено допълнение при имената (него го *видяха, на нея ѝ казаха*);
- аналитично изразяване на сравнителна и превъзходна степен при имена, глаголи и наречия (*по-красив, най-красив; по-високо, най-високо; по обичам, най обичам*);
- аналитично изразяване на инфинитива с да-конструкции (*трябва да работя, мога да изляза*);
- наличие на богата глаголна система с множество форми за минали и бъдещи времена (*ходих, ходех, ходил съм, бях ходил..., ще ходя, ще съм ходил, щях да ходя, щях да съм ходил*);
- аналитично изразяване на формите за бъдеще време с помощта на частици (*ще ходя, ще работя*);
- наличие на преизказни глаголни форми (*ходил, щял да ходи; правил, бил съм правил*).

Авторката Л. Василева убедително посочва, че според диалектните карти всички тези особености се откриват и в югозападните български говори, включително и тези в Република Северна Македония.

В деветата част „Съвременни етнодемографски измерения на езиковия въпрос“ авторът Спас Ташев анализира процесите в езиковото строителство и утвърждаването на официалния език в Република Македония след август 1944 г. Още през ноември 1944 г., няколко месеца преди кодификацията на новата езикова норма, започва организирано изпращане на югославски емисари в Пиринска и Беломорска Македония, а също

така и в източните райони на Албания. След утвърждаването на 7 юни 1945 г. на правописа на новата писмена норма в Битоля и Ресен се организират подготвителни семинари за учители с продължителност от две седмици. През 1945–1946 г. от Югославия са изпратени учители по т.нар. „македонски език“ в другите части на географската област Македония – в Албания, България и Гърция. Тяхната задача е да разширят териториалния обхват на извършваната в Скопие етнолингвистична трансформация.

Такава е ситуацията до 28 юни 1948 г., когато организацията на източноевропейските комунистически партии Коминформбюро приема резолюция, с която порицава ръководството на Комунистическата партия на Югославия за прояви на национализъм и ревизионизъм. Това слага начало на разрива на отношенията на Югославия с комунистическите партии в съседните държави. Югославските емисари, включително и учителите по т.нар. „македонски език“, са изгонени. В Пиринска Македония се употребява единствено българският книжовен език в правописната му форма след 1945 г., а сред бежанците от Беломорска Македония, на базата на костурско-леринско-преспанските български говори, се създава местен региолект, изписван с българската азбука. Сравнително идентична е и езиковата ситуация в Албания, където региолектът е въз основа на местния преспански български говор, също изписван с българска азбука. Издадените граматика и учебници на този региолект са изчистени от сърбизмите и са доста по-близки до българския книжовен език.

След 1955 г., възползвайки се от започналото затопляне на отношенията със Съветския блок, Югославия оказва натиск върху източноевропейските страни да изхвърлят от употреба българския региолект и да наложат употребата на официалния език на Югославска Македония. Независимо от това, изданията на бежанците от Южна Македония в Източна Европа продължават да се списват на местните диалекти с българската азбука. В Албания преспанският български региолект се използва официално в държавната образователна система до 1991 г. В същото време старата македонско-българска емиграция в Северна Америка, Южна Америка, Австралия и Западна Европа отхвърля всички езикови промени след 1945 г. и дори и в наши дни в част от своите печатни издания продължава да използва българския книжовен език с неговия правопис отпреди 1945 г. Така в над 62% от областта Македония и за голяма част от емиграцията, официалният език на Югославска Македония е отхвърлен.

През март 2018 г. беше гласуван, а през януари 2019 г. в Република Северна Македония влезе в сила „Закон за употреба на езиците“, с който албанският език почти се изравнява по статут с досегашния официален конституционен език и на практика става втори официален език на страната. Албанският език не може да се използва в официалната комуникация на Република Северна Македония с чужди държави, но е почти равнопоставен във вътрешната употреба на нейните държавни институции. Всичко това създава сериозни предизвикателства пред първия официален език на Република Северна Македония, определян от нейната Конституция като „македонски език“.

Десетата част на книгата „Официалният език на Република Северна Македония в съвременните двустранни отношения“ е изключително важна с оглед на днешните междудържавни и межкултурни отношения. В най-ново време въпросът за официалния език на Република Македония засяга и междудържавните отношения между нашите две страни. През есента на 1998 г., с активното участие на заместник-министъра на външните работи Борис Трайковски, бъдещ президент на Република Македония, се постигна съгласие по текста на основополагащ съвместен документ, с който се разреши езиковият спор. Договорената формулировка е за „официалните езици на двете страни – български език, съгласно Конституцията на Република България, и македонски език, съгласно Конституцията на Република Македония“. Така се стига до „Съвместна деклара-

ция на министър-председателите“, подписана от Иван Костов и Любчо Георгиевски на 22 февруари 1999 г., която регламентира и издига на по-високо равнище отношенията между двете страни в следващите близо две десетилетия. С тази формулировка са подписани десетки двустранни споразумения. Тя е вградена и в „Договора за приятелство, добросъседство и сътрудничество“ между двете страни, подписан на 1 август 2017 г. в Скопие. С тази утвърдена и общоприета в двустранните и многостранните документи формула се проявява уважение към езиковата норма на Република Северна Македония в нейното правно качество, произтичащо от Конституцията на страната, без да се изтъква нейната научно-езикова същност като „югозападна писмено-регионална норма на българския език“.

В последната част „Изводи и пътна карта за двустранните отношения в научната и културната сфера“ българските учени подават ръка на македонските и чертаят бъдещите пътища за общуване на всички равнища. Езиковата близост изисква засилен културен и медиен обмен между двете страни, без необходимост от „вътрешноезиков превод“, вкл. и под формата на адаптация на театрални постановки, филми, литература, за да станат те взаимно достъпни и познати от двете страни на границата. Необходимо е да се осигури свободен обмен на медийни продукти, научни и научнопопулярни издания в двете съседни страни.

Усилията за утвърждаване на официалната писмена норма в Република Северна Македония въз основа на нейното изкуствено противопоставяне на българския книжовен език и преиначаване на неговата история не могат да намерят положителна оценка сред българското общество.

Основата на официалната норма и начинът, по който тя е кодифицирана и наложена изкуствено от горе надолу, ѝ дават статут на вариант, а не на отделен език.

Това не пречи тя да изпълнява функцията на държавен език, език на образованието и литературата в Република Северна Македония. За целта е нужно обаче да се преодолее рефлексите от миналото. Младата държава Република Северна Македония има перспективата да се развива и да върви напред, стъпвайки на съзидателни дела, без да търси опора в някакво измислено минало.

Тази книга, макар и неголяма по обем, съдържа най-съществените доказателства за българския характер на официалния език на Република Северна Македония и оборва категорично и с научни факти всички неистини за миналото, диалектната делитба, именната, възрожденските процеси и съвременното състояние на т. нар. „македонски език“. В същото време авторите се отнасят с уважение към националното самосъзнание на гражданите на Република Северна Македония и не оспорват правото им на етническо самоопределение. Те също се надяват на развитие на междудържавните и межкултурните отношения между Република България и Република Северна Македония въз основа зачитане на истината, на приятелството и взаимното уважение.

ЛИТЕРАТУРА

Бојковска и др. 2008: *Бојковска, Ст., Л. Минова-Ѓуркова, Д. Пандов, Ж. Цветковски*. Општа граматика на македонскиот јазик. Скопје: Просветно дело (Bojkovska et al. 2008: *Bojkovska, St., L. Minova-Ĝurkova, D. Pandov, Zh. Cvetkovski*. Opshta gramatika na makedonskiot jazik. Skopje).

- Григорович 1848: *Григорович, В. И.* Очерк путешествия по Европейской Турции. Казань. (Grigorovich 1848: *Grigorovich, V. I.* Oчерk puteshestvia po Evropeyskoj Turtsii. Kazany).
- Duridanov 1975: *Duridanov, I.* Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle. Köln-Wien.
- Заимов 1967: *Заимов, Й.* Заселване на българските славяни на Балканския полуостров. Проучване на жителските имена в българската топонимия. София: Издателство на БАН (Zaimov 1967: *Zaimov, Y.* Zaselvane na balgarskite slavyani na Balkanskia poluostrov. Prouchvane na zhitelskite imena v balgarskata toponimia. Sofia: Izdatelstvo na BAN).
- Хъдсън 1995: *Хъдсън, Р.* Социолингвистика. София: УИ „Св. Кл. Охридски“ / Hudson 1995: Hudson, R. Sotsiolingvistika. Sofia: UI „Sv. Kl. Ohridski“.
- Šafárik 1826: *Šafárik, P. J.* Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen.
- Weigand 1924: *Weigand, G.* Ethnographie von Makedonien. Leipzig.